
ANTONI D'ESPONA I DE NUIX (VIC, 1849 – VIC, 1917), TRADUCTOR DE LA *COMMEDIA*

JOSEP LLORENÇ I BLAT
fornellsrepublic@gmail.com
Universitat de Girona. NISE

Resum: Aquesta comunicació dona notícia amb una dimensió representativa, que no pas exhaustiva, de l'aportació *post mortem*, fracassada d'una banda i reeixida d'altra, que Antoni d'Espona i de Nuix feu al VIè Centenari de la Mort de Dant, celebrat a Barcelona durant l'any 1921: la traducció de la *Divina Comedia*.

Paraules clau: literatura catalana, Renaixença, Espona, traducció, Dante Alighieri, *Commedia*.

ANTONI D'ESPONA I DE NUIX (VIC, 1849 – VIC, 1917), TRANSLATOR OF *COMMEDIA*

Abstract: This paper provides information, representative rather than exhaustive, about the *post mortem* contribution –partially failed and partially successful– that Antoni d'Espona i de Nuix made to the Sixth Centenary of the Dante's death, held in Barcelona in 1921, namely, the translation of the *Divine Comedy*.

Key words: catalan literature, Renaixença, Espona, translation, Dante Alighieri, *Commedia*.

Antoni d'Espona i de Nuix va néixer a Vic, 8 de febrer de 1849, descendent d'una família benestant de la comarca d'Osona. Advocat, publicista i literat, va mostrar al llarg de la seva vida una decidida vocació cultural i artística, vinculat a múltiples iniciatives del seu entorn social.

Un germà seu, Joaquim (Vic, 1851 – Girona, 1925), va estudiar d'enginyer agrònom per ser, en acabant, catedràtic d'Agricultura a Toledo i després a Girona, vila de què va ser nomenat batlle (1895-1897) i on va publicar obres d'agricultura, alguna destinada als estudis de batxillerat.

Antoni d'Espona va estudiar, primer, al seminari de Vic i, tot seguit, a la facultat de dret de la Universitat de Barcelona. Com a advocat va exercir a Vic, arribant a ser nomenat jutge municipal i formant part del Col·legi d'Advocats, constituït l'1 d'agost de 1882, amb el mínim legal de vint membres, segons consta en notícia publicada (*La veu del Montserrat* 1882: 246).

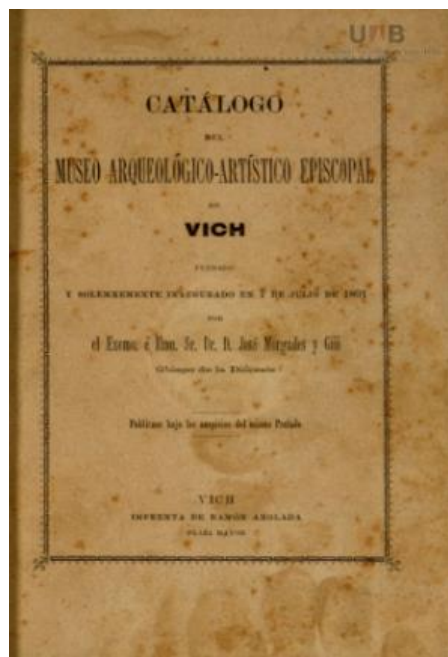
Al 1896 en una guia de Vic apareixen relacionats vint-i-tres advocats, que no se sap si tots exercien com a tals, perquè hi ha sis mossens, i el darrer de la llista és Antoni d'Espona; sembla que poc després de 1899 aquest col·legi ja no tenia els membres suficients i va desaparèixer. Al 1911 ja no se'n fa referència en donar les llistes del partit judicial de Vic (Ordeig 2007: 13).

Les propietats familiars situaven els Espona entre els principals terratinents de la comarca, amb propietats a Sant Boi de Lluçanès, Torelló i Vic (Tornafoc 2003: 29). Antoni d'Espona va iniciar per raó d'això, algunes actuacions immobiliàries: «Antoni d'Espona i de

Nuix, propietari de la casa Codolosa o Lliça, va impulsar la parcel·lació de l'horta de dita casa» (*Pla Especial Urbanístic 2005-2010*, núm. 183).

I allora participava contínuament de les activitats culturals de Vic, impulsades per les seves amistats i coneixences; de fet, va ser un dels onze comissionats nomenats, el 28 de setembre de 1879, pel Círcol Literari, a fi de constituir el Museu Arqueològic del Círcol. Ell i d'altres pròcers van fer donació, al 1880, de diferents taules gòtiques i del frontal romànic d'Espinelves als fons del dit museu (*La Veu del Montserrat 1880*: 250). No gaire després, maig de 1882, el descobriment del temple romà de Vic, féu que, atenent la invitació rebuda, Espona participés i donés suport a la decisió de crear una Societat Arqueològica, amb la missió d'adquirir i conservar el dit temple. L'any següent, el 3 de gener de 1883, és vicepresident de la Junta Directiva d'aquesta societat, presidida per mossèn Jaume Collell. Aquestes inquietuds científiques que el van acostar a l'arqueologia i la numismàtica, li van donar un cert prestigi: «Fou nomenat, en ordre als seus mèrits, soci corresponsal de l'Associació Artística i Arqueològica de Barcelona (1886)» (Salarich 1967: 319). Arran de les satisfactòries actuacions de la Societat Arqueològica vigatana, tant a Vic com a l'Exposició Universal de Barcelona (1888), s'impulsarà la constitució, a partir de l'anterior museu del Círcol, del Museu Arqueològic de Vic, amb Espona com a membre de la Junta Directiva, en qualitat de conservador, durant uns deu anys, de 1889 a 1898 (*La Veu del Montserrat 1889*: 70).

La participació d'Espona, com a conservador, no tenia res de càrrec honorari, ans al contrari; al 1893 «es posà a la venda el primer fascicle del catàleg del museu, de 174 pàgines, preparat per A. d'Espona i J. Serra i Campdelacreu amb l'ajut –i amb la crítica i el desacord en algunes classificacions– dels seminaristes Pere Bofill i Josep Gudiol. L'altre fascicle es posà a la venda tres anys després, de manera que entre tots dos es formà un volum de 578 pàgines en què restaven catalogats 3.000 objectes, alguns d'ells reproduïts en làmines» (Ordeig 1991: 353). Amb uns estatuts de nova redacció, Espona, va passar a representar la Societat Arqueològica de Barcelona a partir del 31 de desembre de 1897 (Ordeig 1991: 355-356).

La seva vinculació amb el món literari va fer que fos nomenat mantenidor dels Jocs Florals de 1909. N'era presidenta, Dolors Moncerdà de Macià. A més dels premis tradicionals (Englantina d'or, Viola d'or i d'argent i Flor natural), per primera vegada es va atorgar el Premi Fastenrath, a la millor novel·la, *Solitud*, de Caterina Albert i Paradís. (*Jocs Florals de Barcelona* 1909)

Espona no afluixava, però, ni per raó dels 60 anys que ja tenia, la seva adscripció política, i el 27 d'abril de 1910 signava un manifest de suport a la candidatura de Miquel Junyent i Rovira, polític carlí, partit de caire ultraconservador, basat en els lemes «Fe y pàtria».

Electors del districte de Vich! En presència de la descarada persecució de què és objecte la idea religiosa, en la fonda crisis que travessa la idea regionalista y, com a conseqüència d'això, davant els perills que amenassin a tots els ideals nobles de justícia, pau, harmonia y ordre, cal que la pàtria d'en Balmaes y el seu districte, terra clàssica de l'amor a Déu y a Catalunya, envii al Parlament del Regne un home d'història religiosa y regionalista immaculada, un home de conviccions arrelades, incapàs de claudicacions y defensor acèrrim dels nostres interessos fundats en les bases incommovibles de tot l'ordre social. (Tornafoc 2003: 308-309)

Tota aquesta activitat social i cultural tenia lloc des de la seva residència a la plaça Malla, edifici que a hores d'ara ja no és propietat de la família Espona. Roser, filla d'Antoni d'Espona, va escriure un article descrivint l'edifici i, alhora, presentant detalls de la convivència familiar.

[el gran saló de ca Espona]

Sobre la taula, fent guàrdia permanent, la *Bíblia* i la *Divina Comèdia* en edicions de luxe gran format (Espona 1974: 239)

[el menjador i l'hora de sopar a ca Espona]

El pare tenia una memòria extraordinària. Sabia de cor tota la *Divina Comèdia* d'en Dant; així com també versos, articles, anècdotes, coses interessants que ningú no recordava. A voltes deia al seu germà que li preguntés un capítol, a la sort, de la *Divina Comèdia*, i ell el recitava tot seguit amb tota seguretat, sense cap omisió.

(Espona 1974: 241)

L'ambient familiar d'Espona era, doncs, dibuixat per components com religió, bellesa artística, tranquil·litat i silenci ambiental, seguretat econòmica, relacions socials de classe alta i felicitat domèstica, basada en l'ordre i la monotonia de costums. Espona va tenir dues filles (Senyor Ginebra, responsable de l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic. Correu electrònic: 10gen2015 / 19:27), que, de ben segur, van ser el seu públic més fidel a l'hora de recitar-los els seus poemes i traduccions: «una família ancestralment educada en les comoditats i refinaments d'una selecció social, que veu el futur confiadament amb esperit de continuïtat» (Espona 1974: 244).

Dintre d'aquest ambient familiar de seguretat, religió i economia benestant havia crescut Espona, qui de ben jove s'havia integrat a l'Esbart de Vic, grup de poetes vigatans, alguns, diletants, si més no, i tots de formació universitària, lligats per la seva relació a partir del Seminari, del Círcol Literari de Vic i d'altres entitats de la vila, que féu una primera reunió formalment reconeguda el 19 de juny de 1867; entre ells hi era Espona i també Jacint

Verdaguer, Josep i Francesc Masferrer, Marià Campà, Josep Serra, Pere Andreu, Martí Genís, Josep Salarich i Jaume Collell (Verdaguer; Collell 1907: XXXVIII).

Salarich, Genís i el canonge Collell al peu del padró en el cinquantenari de l'Esbart de Vic, 1917.

L'Esbart es reunia sovint a la font del Desmai, reunions anomenades esbartades, a fi d'escoltar poemes dels assistents, que els llegien i comentaven. Hi ha dates documentades, si més no, de 1867 a 1871 d'algunes esbartades.

Tothom fou puntual a la cita, lo dia 19 de Juny, vigília de Corpus, abans de la cinch del matí, al Pla de Santa Teresa. Lo sol levantant que'ns venia de cara, dardejava'ls seus raigs, acabant de madurar les rosses espigues que's torcían esperant la falç, y nosaltres, xarrotejant alegres com los aucells de les vores del Gurri, arribàrem a cant Tona, hont nos esperava per dar-nos lo bon jorn, aquell 'senyor mestre' ab barretina musca y un bastonet de tortellatge. Cullí en Cinto clavells y brots de moraduix y alfàbrega d'un petit vergeret que hi havia al bell devant de aquella masia y, donant-ne un ramet a quiscun, ens encaminàrem cap a la font, preguntant-nos l'un a l'altre si "portàvam res", que volia dir si veníam preparats per llegir quelcom o si hauríam de contentar-nos en menjar quatre grans de anís y beure un got d'aygua, únich refrigeri que era permès en aquelles poètiques sentades. Assentats que fórem, qui sobre l'herbey, qui damunt de la taula de pedra, en Verdagner [sic] se trau un full de paper groguench, com solia aleshores gastar-lo y comença a llegir, ab acompanyament de passades d'un rossinyol, lo magnífich Parlament que és sens dubte una de les mellors planes de prosa poètica que modernament s'han escrit en català. (Verdaguer; Collell 1907: XXXIV-XXXVI)

D'aquestes relacions poètiques i de l'ambient que s'hi respirava va néixer la inclinació d'Espona per fer poesia religiosa, que ja existia des dels inicis de la seva activitat a l'Esbart de Vic, al 1867, fins a la seva mort. En un volum publicat amb les composicions dels membres de l'Esbart, aporta quatre poemes: «Agar», «Raquel», «La Primavera» i «Anyorança» (Espona 1879: 16, 30, 54, 130). Agar, amistançada d'Abraham, i Raquel, esposa segona de Jacob, són dues dones mítiques de l'Antic Testament. Uns quatre anys després, publica «Eliezer» (Espona 1883: 93); Eliezer és un és qui va a la recerca d'una esposa, Rebeca, per a Isaac, fill d'Abraham. Aquesta afecció bíblica és conseqüència de la seva formació al seminari de Vic, on també va trobar la *Divina Comèdia*.

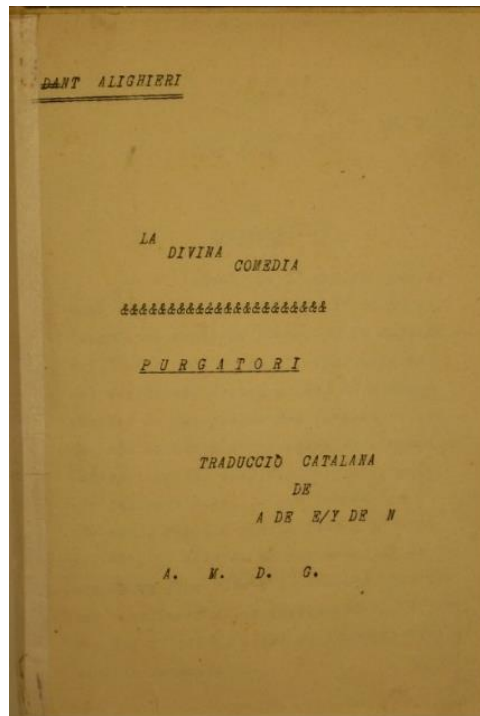
De poesia religiosa, datats al 1909, hi ha vuit sonets, escrits els dies 5, 6, 10, 12, 13, 15, 16 i 22 de setembre, enmig d'un desig de comunicació amb la divinitat, per raó de la imminència, que sentia, de la mort que no li arribava. Són un conjunt de vuit monòlegs adreçats al Déu pare (3), a la Verge (1) i a Jesús (4), on se'ls sol·liciten diverses gràcies.

Quant a la seva afecció per Dante, val a dir que al 1912 en publicar-se *La vita nuova*, en espanyol, Lluís Carles Viada, l'autor de la traducció, recorre a diversos literats perquè facin traduccions d'alguns dels sonets originals, a fi d'enriquir el volum per ell editat: Espona tradueix al català el sonet XI: *Ne li occhi porta la mia donna Amore*, «Ma estimada en els ulls porta-hi l'Amor» (Alighieri; Viada; Espona 1912: 178)

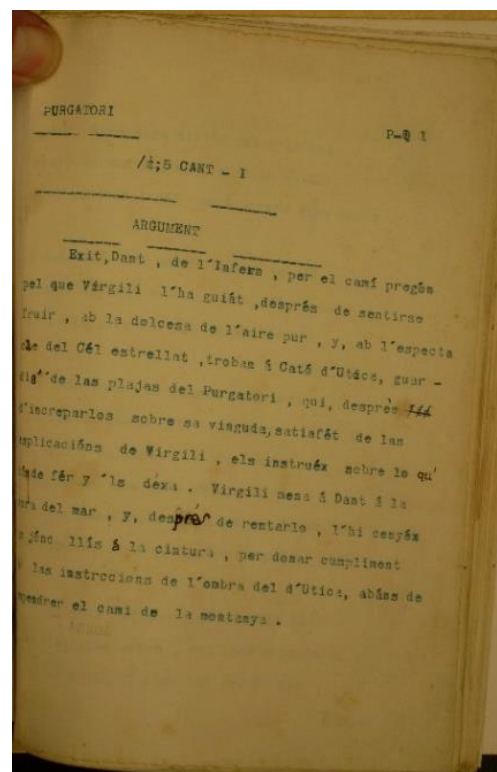
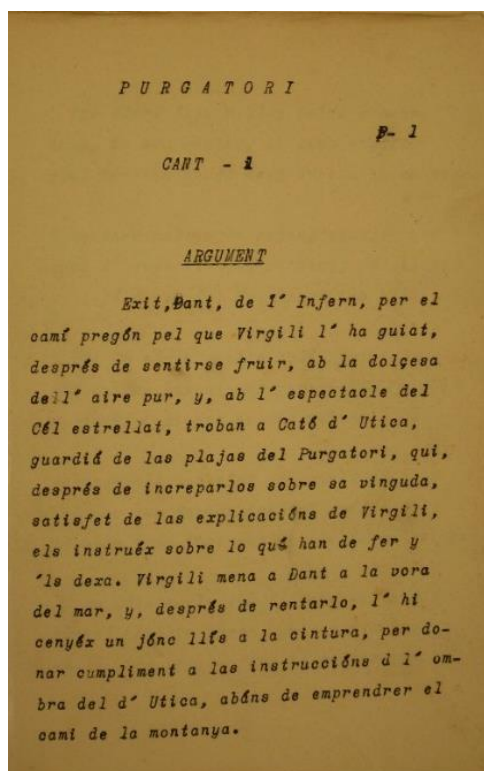
La combinació d'ambdós interessos i objectes poètics, la religió catòlica i Dante Alighieri, va donar com a resultat que, tres anys passats, Espona tancava la seva traducció de la *Commedia* amb data de 20 de juliol de 1915, segons anotació autògrafa al final del cant XXXIII del Paradís. Aquest text el podem trobar, si més no parcialment, a dues institucions catalanes: l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic i l'Arxiu de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

A l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic hi ha un volum enquadernat de tapa dura, amb 98 pàgines, que corresponen a dues parts de mecanografiat diferent, per raó de la lletra. La primera part, de 47 pàgines, consta de portada, indicant que es tracta del «Purgatori», el text incomplet del cant I (1-60) i els cants II, III, IV i V. És el text passat a net de la segona part, integrant les correccions manuscrites. Una segona part, de 51 pàgines, conté els cinc mateixos cants del «Purgatori», tret dels versos 1-15 del cant I. Aquesta segona part té múltiples correccions manuscrites que, segons sembla, van ser fetes per Ramon d'Alòs-Moner i de Dou, quan, al 1920, se li va encarregar l'examen del text per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. La portada, com s'hi veu, té al peu el lema dels jesuïtes, «*A. M. D. G.*», *id est*, «*Ad maiorem dei gloriam*». Segons explica el senyor Ginebra, responsable de la Biblioteca Episcopal de Vic amb qui s'ha mantingut contacte, mossèn Gros, director de l'Arxiu i Biblioteca, té clares les circumstàncies de com hi va arribar la traducció: «l'anterior director, el Doctor Eduard Junyent (1901-1978), li havia comentat en diferents ocasions que aquest mecanoscrit que tenim el va trobar algú al carrer durant la Guerra, procedent, doncs, del saqueig de la Casa Espona i de Nuix, i li havia lliurat a ell. L'enquadernació actual la va fer Mossèn Gros» (correu electrònic: 10 de gener de 2015/11:29).

A l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Apartat «3.4. Treballs [Caixes 42-56]». Subapartat «3.4.3. Dant [Caixa 46]». Carpeta «4» es conté «Text mecanografiat de la *Divina Comèdia. Paradís* (traducció catalana de A. de E. y de N. [Antoni d'Espona i de Nuix (Vic)]). És un text mecanografiat, farcit de correccions manuscrites, fetes, sembla, per Ramon d'Alòs-Moner, segons s'ha dit al paràgraf anterior. És un conjunt, doncs, també incomplet; se suposa que la Secció Filològica havia rebut el text íntegre de la *Divina Comèdia* i per alguna raó només hi ha restat aquesta tercera part. La consulta feta a l'Institut d'Estudis Catalans. Servei de Documentació i Arxiu, no dona més informació, segons confirma una de les responsables, Eulàlia Miret i Raspall: «L'obra original de què disposem consta de 246 fulls, mecanografiats amb correccions, corresponents al cant del «Paradís»» (correu electrònic: 13 de febrer de 2015/13:56).

El text dels cinc primers cants del «Purgatori», conservats a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, permeten fer-ne una transcripció, a partir de les dues versions mecanografiades, tot i que, com s'hi veu en la mostra que hi ha tot seguit, s'hi han introduït les correccions manuscrites i algunes modificacions de qui va mecanografiar («d'increpar-los» es transforma en «de increpar-los»).

p. 1

son, sa, sos, ses...), diminutius afectius i infantívols, i de ‘rossinyols refilant’, ‘esguarts’, ‘aubadas’, ‘rosadas’, ‘aucells’, ‘garlandas’, ‘fonts’, ‘flors’, ‘boscúries’, ‘cantúries’ substantius tots si podia ser acompanyats d’epítets com ‘rialler’, ‘encisera’, ‘falaguera’ o ‘amagats’, i tot guiat per la mà de Déu (sempre en majúscula, fins i tot en els demostratius com ‘Aquell’). No cal estendre’s més. El poema d’Espona ve a ser un passeig lèxic, de caire paisatgístic (*vall, avenchs, llachs, rius, monts, torrental, comes, vergers, plans, masies, singlera, boscos, font*), ornitològic (*aus, falsies, orenetes, gruada: vol de grues, aygla: àliga, rossinyols*), floral i botànic (*roses, gayes flors, càlzer, perfum, vall florida, tarongers, roques engarlandades, eures enrotllades, garlandes de verdura, poncelles, espessura, arbres en flor, rics vergers, de sa florida l’aroma*), meteorològic (*ventijols, aubada, rosada, boyra, gels, al rebrotar los boscos, despertar del dematí*), magicosentimental (*amorosa Primavera, verge encisera, flama riallera, rendida la mar, encisades... les eures, valls garrides, orenetes amoroses, boscúries ... enmelades*) i esotèric (*bes del Sol*).

La Primavera

Ab son cistell de roses
veig venir l’amorosa Primavera,
en sos galtes hermoses
mostrant, verge encisera,
de la vida la flama riallera.

(Espona 1879: 54)

La mort de l’autor s’esdevingué vuit dies abans de la inauguració del Padró de la Font del Desmai, 19 de juny de 1917, a honor dels fundadors de l’Esbart de Vic, entre els quals hi figurava, tot i que llavors només tenia divuit anys; se celebraven els cinquanta anys de l’inici de les ‘esbartades’.

L’any següent de la defunció d’Espona, recordant-se’n en aquell primer aniversari, la família va repartir entre les amistats i familiars un llibret, intítulat *In memoriam*, on s’hi havien imprès uns sonets escrits al 1910: «La família de l’estimat difunt [...] els fa piadosa ofrena de aqueix ramellet de piadoses oracions» (Espona 1918: 5)

Segons l’*Acta d’11 de desembre de 1919*, la Secció Historicoarqueològica de l’IEC, sota la presidència de Josep Puig i amb l’assistència d’Antoni Rubió, Jaume Massó, Ferran Valls, i Francesc Martorell, una intervenció de Rubió «recorda que l’any pròxim s’escaurà el sisè centenari de la mort del Dant i proposa que la Secció en alguna manera commemori aquesta data».

Uns mesos després, *Acta de 6 de maig de 1920*, la Secció torna a fer reunió i el president Puig parla de la conveniència de celebrar el dit sisè centenari i els assistents acorden de «posar-se en relació amb la Secció Filològica per a procedir de comú acord».

En reunió de la Secció Filològica, *Acta de 12 d’agost de 1920*, sota la presidència de Pompeu Fabra i Poch i l’assistència de Joaquim Ruyra, Lluís Segalà, Josep Carner, i Lluís Nicolau d’Olwer, es tracta de la qüestió del centenari i se centren en el fet que per raó de «l’especial influència del Dant en les nostres lletres es prenguin acords per a participar en la dita celebració».

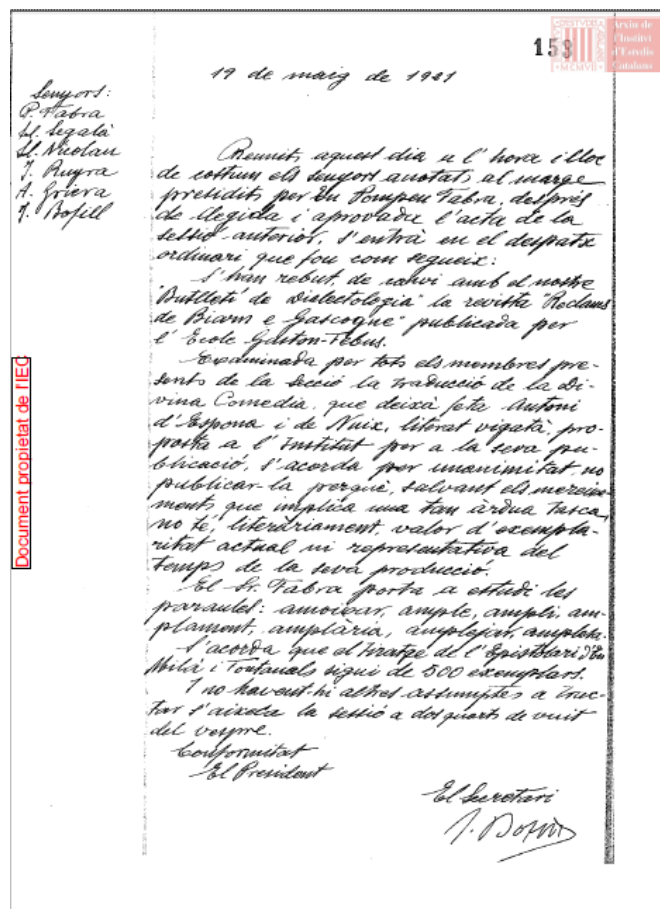
La setmana següent, *Acta de 19 d’agost de 1920*, s’admet a estudi la traducció d’Antoni d’Espona; cal suposar que el text havia estat dipositat per la família, ja que l’autor havia faltat

al 1917: «Hom comença l'examen del manuscrit de la traducció de la *Divina Comèdia*, per A. d'Espona».

La traducció incompleta («Infern» i «Purgatori») de Narcís Verdaguer i Callís, també difunt, era en procés d'edició a iniciativa de l'esposa, Francesca Bonnemaison (Alighieri, Dante; Verdaguer i Callís, Narcís (traductor) 1921).

Tot plegat, l'*Acta de 19 de maig de 1921*, en plena celebració del centenari i havent estat substituït Josep Carner per Antoni Griera, la Secció Filològica en descarta la publicació; presideix Pompeu Fabra i assisteixen Lluís Segalà, Lluís Nicolau d'Olwer, Joaquim Ruyra. És secretari Jaume Bofill.

Examinada per tots els membres presents de la Secció, la traducció de la *Divina Comèdia*, que deixà feta Antoni d'Espona i de Nuix, literat vigatà, proposta a l'Institut per a la seva publicació, s'acorda per unanimitat no publicar-la perquè, salvant els mereixements que implica una tan àrdua tasca, no té, literàriament, valor d'exemplaritat actual ni representativa del temps de la seva producció.

La traducció d'Espona, ja ha estat dit, conservada a l'IEC consta de 246 fulls, corresponents al «Paradís» i té les mateixes característiques, quant a tipografia i sistema de correccions manuscrites, del mecanoscrit conservat a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

El primer full conté la informació que segueix. *Commedia* Pa I, 1-6.

C-1

Paradís

Cant I

Argument

Invocació preàmbul. Beatriu fita ls ulls al Sol naxent y Dant a Beatriu, y abdós s'alçan del cim del Purgatori vers a l'esfera del foch. Dant no comprèn sa ascensió malgrat la gravitat de son cos y Beatriu l'hi aclarex el dupte.

La glòria, qu'és d'Aquell que tot ho mou,
penetra l'Univers y resplandex
en parts més, en parts menys, y en totes prou.

3

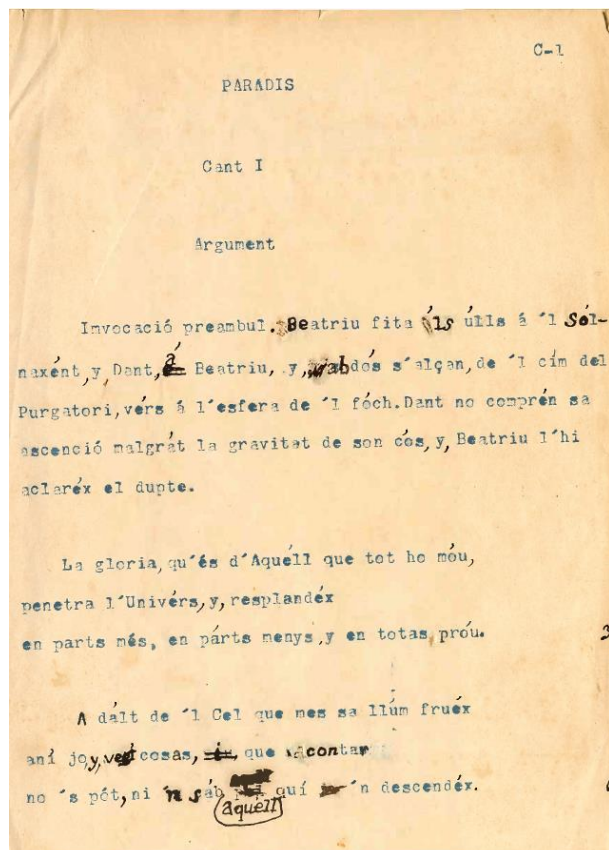
A dalt del Cel que més sa llum fruex
aní jo y vegi cosas que acontar
no's pot, ni'n sab aquell qui'n descendex.

6

DOCUMENT

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans.
Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou.
Apartat «3.4. Treballs [Caixes 42-56]».
Subapartat «3.4.3. Dant [Caixa 46]».
Carpeta «4»
Epígraf: «Text mecanografiat de la
Divina Comèdia. Paradís (traducció
catalana de A. de E. y de N. [Antoni
d'Espona i de Nuix (Vic)])

Pàgina 1

El darrer full conté la informació que segueix. *Commedia* Pa XXXIII, 139-145.

Mes, mas alas, per tant, les tinguí en va,
si no fos qu'a ma ment, llavors, feria
un viu fulgor qu'a mon desitj sacià.

El poder mancà, aquí, a la fantasia;
mes ma ànsia y voluntat gràvan y ellas
roda éran qu'igualmente volta y atia

l'Amor que mou lo Sol y las estrellas.

[Signatura manuscrita]

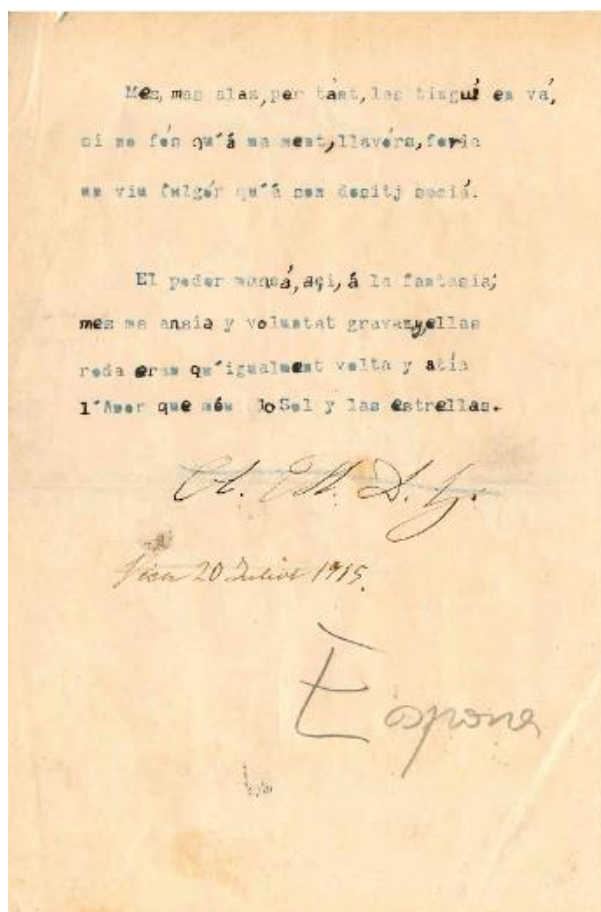
Vich, 20 Juliol 1915.

Espona

DOCUMENT

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans.
Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou.
Apartat «3.4. Treballs [Caixes 42-56]».
Subapartat «3.4.3. Dant [Caixa 46]».
Carpeta «4»
Epígraf: «Text mecanografiat de la
Divina Comèdia. Paradís (traducció
catalana de A. de E. y de N. [Antoni
d'Espona i de Nuix (Vic)])

Pàgina 246

Malgrat la denegació de publicació de la Secció Filològica de l'IEC, alguns fragments de la traducció van ser publicats, si més no, a les revistes *Catalana* i *Quaderns d'Estudi*, i al diari *El correo catalán* (Gavagnin 2005: 217-218 / 300), formant part de les activitats realitzades a

Barcelona per raó del *VIè Centenari de la mort de Dante Alighieri. 1321-1921*. També tingué un cert ressò local.

Anteriorment, segons explica un vigatà, Manuel Brunet, la traducció d'Antoni d'Espona havia tingut una certa difusió en els ambients més propers: la *Gazeta de Vich* en va publicar uns quants cants i el mateix traductor n'havia fet lectures públiques entre els poetes de l'Esbart de Vich. (Gavagnin 2005: 218)

Això sí, la revista *Catalana*, tenia com a element emblemàtic una posició contrària a la reforma ortogràfica fabriana, sota la direcció de Francesc Mateu. La resta de fragments que acompanyaven els textos d'Espona venien caracteritzats amb idèntics paràmetres ortogràfics prefabrians ben diferents de les, aleshores, innovacions ortogràfiques noucentistes. Aquests altres autors eren: Andreu Febrer (s. XV), Llorenç de Balançó, Josep Franquesa, Antoni Rubió, Narcís Verdager, i Francesc Mateu.

«De l'Infern

Cant XXI

Axís de pont en pont, altre parlant
de lo qual ma Comèdia dir no'n cura
seguim, y al cim de l'arch éram ja, quan

[...]

y mentre embadalit al fons mirava
mon Guia tot dihent: "Alerta! Alerta!"
m'atragué a si del lloch a hont m'estava.

ANTONI D'ESPONA»

(Alighieri; Espona 1921: 408)

«Del Paradís

Cant XXXIII

Oh, Verge y Mare, filla de ton Nat!
Més alta y més humil qu'altra criatura,
del Consell Eternal molló fitat.

[...]

En tu misericòrdia, en tu pietat,
en tu magnificència, en tu s'hi aüna
quant hi ha en criatura de bondat.

ANTONI D'ESPONA»

(Alighieri; Espona 1921: 419)

17 Novembre 1917 - Suplemento de EL CORREDOR CATALAN

Traductores catalanes de la "Divina Comedia"

El primer elogio de Dante Alighieri

ANDREU FEBRER
de la "Divina Comedia"
DEL INTÈRNO

ANTONI DESPONA
Paradis

JOSEP PETROCCHI
Paradis

VERDAGUER
i **CALLIS**
del Purgatori

ANTONI GILBENA
Paradis

*ma non eran da ciò le proprie penne:
se non che la mia mente fu percossa
da un fulgore in che sua voglia venne.
A l'alta fantasia qui mancò possa;
ma già volgeva il mio disio e'l velle,
si come rota ch'igualmente è mossa,
l'amor che move il sole e l'altre stelle.*

141

144

(Alighieri; Petrocchi 1966-1967:
Commedia Pa XXXIII,139-145)

*Mas no éran per tant alas en me
sinó que fo ma pensa axí percossa
d'una fulgor on son voler vengué.
D'halta fantasia qua[...] possa
mas ia mudava'l desig e vol d'elles
si com roda qui equalment és mossa
l'amor qui mou lo sol e les estelles.*

141

144

(Alighieri; Febrer 1429:
Commedia Pa XXXIII,139-145)

Mes tanta no és la força que jo tinga,
 sinó que la ment meva percutia·s
 per claredat que ma fretura extinga. 141
 I aquí la visió meva ja abatia·s
 de fam de contemplar tals meravelles;
 mogué la roda, que a son pler movia·s, 144
 l'Amor que mou el Sol i les estrelles.

(Alighieri; Balançó 1921: 26)

Mes no arriba tant alt el meu volà;
 per sort, la meva ment sentí·l cop nou
 d'un fulgor que sa llum m'encomanà. 141
 Aquí, ma fantasia digué prou,
 mes ja s'enduya mon voler y anhel,
 tal com en roda qu'igualmente se mou, 144
 l'Amor que mou lo Sol y tot estel.

(Alighieri; Matheu 1921: 420)

Mes mas alas per tant les tinguí en va,
 si no fos qu'a ma ment llavors feria
 un viu fulgor qu'a son desitj sacià. 141
 El poder mancà, açí, a la fantasia
 mes ma ànsia y voluntat gràvan y ellas
 roda éran qu'igualmente volta y atia 144
 l'Amor que mou lo Sol y las estrellas.

(Alighieri; Espona 1921: [246])

Una comparació primera dona a entendre que Febrer va fer una traducció, mot per mot, reproduint, si més no, la formalitat, introduint mots occitans, italians o el que calgués per mantenir la literalitat.

Si revisem l'anàlisi sobre la traducció de Balançó, no ha estat considerada de qualitat acceptable. Va fer una actualització a la Renaixença del text de Febrer i l'obligació de la forma el féu perdre, sovint, el sentit original (Alighieri «*da un fulgore in che sua voglia venne*» > Balançó «per claredat que ma fretura extinga»). En Balançó va resoldre el compromís que havia pres, sense més escrúpols que acabar la feina: «La traducció de Balançó [...] no tenia cap més mèrit que el d'haver traduït l'obra de cap a peus, perquè, en l'aspecte literari, ens sembla francament dolenta.» (Gavagnin 2005: 222)

Matheu demostra una tendència a fer seu el vers, introduint mots inexistents a l'original (v. 139, «volà»; v. 140, «per sort»; v. 141, «llum») o resseguint, com Balançó, el camí mostrat per Febrer.

Si algú de tots s'hi va posar amb més voluntat i entusiasme, animat per una inspiració que ell, segurament, creia d'origen diví, aquest va ser Espona. La seva estratègia de traducció es manté fidel al ritme de metre i de rima, lligant-hi el significat mateix que volia traslladar Dante.

Tots aquests traductors, però, s'hi van sotmetre al geni del mestre Dante, quan exhibia la seva irreplicable art poètica; cap d'ells gosa de modificar-lo quan el vers és universal.

ALIGHIERI	<i>l'amor che move il sole e l'altre stelle.</i>
FEBRER	l'amor qui mou lo sol e les estelles.
BALANÇÓ	l'Amor que mou el Sol i les estrelles.
MATHEU	l'Amor que mou lo Sol y tot estel.
ESPONA	l'Amor que mou lo Sol y las estrellas.

Dues facetes de la traducció d'Espona, si més no, permetien qualificar-la d'inadequada per a la publicació a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans:

- la insistent aplicació dels hipèrbats, el preciosisme romàntic, que fa una lectura cansada,
- i la ignorància de la normativa fabriana que, de ben segur, era coneguda per Espona.

Cal afegir, a més, que les correccions manuscrites de les còpies conservades, suposadament fetes per Ramon d'Alòs-Moner i de Dou, són tantes i tan variades que convertien l'edició en un treball força complicat i que el resultat no s'hauria ajustat a la imatge que l'Institut d'Estudis Catalans pretenia projectar. La Secció Filològica del 1920, sota les directrius del noucentisme, no podia aplaudir una obra, una traducció, tan contrària als seus models estètics i científics. I Espona no representava cap de les aspiracions del dit noucentisme; ans al contrari, era un exemple de la cultura catalana de mig segle enrere. El codi d'Espona només era acceptable pels membres de la seva xarxa social i cultural, és a dir, els qui compartien, o millor dit, perquè ja eren morts, havien compartit formes (prefabrianes) i continguts (regionalisme, catolicisme i sentimentalisme rural).

De resultes del veredict de la Secció Filològica, el nom d'Antoni d'Espona va ser condemnat a l'oblit, una mena de *damnatio memoriae*, l'oficialització de la condemna a l'oblit que estipulava el Senat de Roma, dels mals emperadors. De fet, hi ha molts articles i treballs que ni el nomenen, com si Espona no hagués existit.

L'interès per Dante va desaparèixer quan el Renaixement va assolir la seva plenitud i no va tornar a ser motiu d'atenció fins entrat el segle XX, quan Narcís Verdaguer i Callís (1921) i Llorenç Balançó i Pons (1923-24) van fer dues traduccions noves de la Divina Comèdia. (Cònsul 2006)

Aquest treball no ha volgut ser original. Pretén ser una presentació referenciada, resultat d'un treball de recerca i selecció tan acurada com ha estat possible, a fi de construir el que ara se'n diu un *mashup*, una barreja de continguts a fi d'obtenir un nou punt de vista sobre l'obra d'Espona: un exemple, sens dubte, de fidelitat ideològica i estilística.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alighieri, D. (1921); Balançó i Ponç, Ll. (traductor), «La Divina Comèdia: Paradís. Cant trigèsim tercer (darrer)», *La Revista* 127, pp. 22-26.
- Alighieri, D. (1429); Febrer, A. (traductor), *Comença la comèdia de Dant Allighieri de Florença en la qual tracta de la pena e punició dels vicis e de la Purgació [e] Penitència d'aquells e dels meritas [e] premis de virtut traslatada per Nandreu ffabrer algutzir del molt alt príncep [et] victoriós senyor lo Rey don alfonso Rey d'arago de rims vulgars toscans en Rims vulgars Cathalans*, Barcelona.
- Alighieri, D. (1915); Espona i de Nuix, A. d' (traductor), *Divina comèdia* (Pa xxxiii,139-145), Vic.

- Alighieri, D. (1921); Espona i de Nuix, A. d' (traductor), «Divina comèdia (In xxi,1-24)», *Catalana* 102, p. 408.
- Alighieri, D. (1921); Espona i de Nuix, A. d' (traductor), «Divina comèdia (Pa xxxiii,1-21)», *Catalana* 102, p. 419.
- Alighieri, D. (1921); Matheu i Fornells, F. (traductor), «Divina comèdia (Pa xxxiii, 139-145)», *Catalana* 102, p. 420.
- Alighieri, D. (1966); Petrocchi, G. (editor literari), *La Commedia secondo l'antica vulgata a cura di Giorgio Petrocchi*, Milà: Arnoldo Mondadori Editore, pp. 1966-1967.
- Alighieri, D. (1921); Verdaguer i Callís, N. (traductor), *La Divina Comèdia de Dant Alighieri posada en català per Narcís Verdaguer i Callís. Infern / La Divina Comèdia de Dant Alighieri posada en català per Narcís Verdaguer i Callís. Purgatori*, Barcelona, Altés.
- Alighieri, D. (1912); Viada i Lluç, Ll. C. (traductor) & Espona i de Nuix, A. (traductor), «SONETO XI. *Ne li occhi porta la mia donna Amore*», *La vida nueva*, Barcelona: Montaner i Simó, Editors, p. 178.
- Collell i Bancells, J. (1917) «L'Espona, literat», *Il·lustració Catalana* 734, p. 456.
- Cònsul i Giribet, I. (2006) «La Divina Comèdia en català», *Visat* 1, sense paginació.
- Espona i de Nuix, A. d' (1879) *La Gazeta Montanyesa: recull de poesies / del Esbart de Vich*. Vic, Estampa i llibreria de Ramon Anglada.
- Espona i de Nuix, A. d' (1883) «Elieçer», *La Veu del Montserrat* 12, p. 93 (5).
- Espona i de Nuix, A. d' (1883) «La Primavera», *La Veu del Montserrat* 15, p. 117 (5).
- Espona i de Nuix, A. d' (1908) *Poesies*, Vic: Gazeta Montanyesa.
- Espona i de Nuix, A. d' (1917) «La Primavera», *Il·lustració Catalana* 734, pp. 456-458.
- Espona i de Nuix, A. d' (1917) *Poesies*, Barcelona, Il·lustració Catalana.
- Espona i de Nuix, A. d' (1918) *In memoriam. Oracions compostes en vers per D. Antoni d'Espona*, Vic: Tipografia Balmesiana.
- Espona i Puig, R. d' (1971) «Evocació de la casa pairal», *Ausa* 77, pp. 237-244.
- Gavagnin, G. (2015) *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Jocs Florals de Barcelona (1909)* (1909) Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- La Veu del Montserrat* 30 (24 de juliol de 1880), p. 250.
- La Veu del Montserrat* 31 (5 d'agost de 1882), p. 246.
- La Veu del Montserrat* 9 (2 de març de 1889), p. 70.
- Ordeig i Mata, R. (1991) «Museus, col·leccions i exposicions en el Vic del segle XIX», *Ausa* 127, pp. 325-356.
- Ordeig i Mata, R. (2007) *El Col·legi d'Advocats de Vic. Història dels seus 125 anys*, Vic, Col·legi d'Advocats de Vic.
- Pla Especial Urbanístic. Catàleg del patrimoni històric, arquitectònic i paisatgístic de Torelló. Fitxa catàleg: BI 34/81*, Torelló: Ajuntament de Torelló 2005-2010, número d'ordre 183.
- Salarich i Torrents, M. dels S. (1967) «Notícies biogràfiques de les figures de l'Esbart de Vich», *Ausa* 54-55, pp. 312-331.
- Tornafoc i Iuste, X. (2003) *Política, eleccions i caciquisme a Vic (1900-1931)*, Barcelona, Universitat de Barcelona. Tesi doctoral.
- Verdaguer i Santaló, J. (1907) *Dos màrtirs de ma pàtria, o sia, Lluç i Marcia. Poema en dos cants*, Vic, Gazeta Montanyesa, pròleg de J. Collell i Bancells.

